

Pobožnost u minijaturi

Pobožnost u minijaturi

svete sličice
iz Zbirke obitelji Bračun

Gradska knjižnica Slavonski Brod, prosinac 2011. god.

Nakladni
Gradska knjižnica, Slavonski Brod

Za nakladnika
Ivan Stipić

tekstovi
Predrag Goll
Zlatko Kozina

Autor izložbe
Ivan Šeremet

Postav izložbe
djelatnici Gradske knjižnice Slavonski Brod

Izbor glazbe
Dubravko Šef

Tisak
Grafotisak, Slavonski Brod

Pobožnost u minijaturi

Gradska knjižnica Slavonski Brod dobila je priliku brodskoj javnosti predstaviti dio Zbirke obitelji Bračun. Postav izložbe „Pobožnost u minijaturi“ prikazuje dio, iz do sada javnosti nedostupnog fonda svetih sličica (u fondu približno pet stotina jedinica).

Vraćati se tekstem na cjelokupni sadržaj Zbirke, izlišno je, budući je taj sadržaj opisan katalogom nedavno postavljene izložbe „Književno-religiozna tradicija Slavonije“.

Motiv izložbe treba tražiti u netom nadolazećem blagdanu Božića i običaju dijeljenja svetih sličica prigodom božićnog blagoslova obitelji, te u ponovnoj afirmaciji pučke pobožnosti štovanja svetaca.

Cilj ovog postava je na neki način dvojak: prikazati likovno-tehničko bogatstvo izričaja starih svetih sličica te, prikazati vjerničku potrebu koja je bila motiv za izradu i distribuciju svetih sličica u velikom broju.

Glede tehničkog bogatstva izričaja predstavljenog fonda, sličice iz Zbirke obitelji Bračun vremenski možemo smjestiti u period od 18. do 20. stoljeća. Vrijeme nastanka određuje i promjene u likovnom pristupu kroz različite stilove likovnosti, promjene tehnologije pristupa izradi tiskarskih proizvoda i promjene u izboru korištenog materijala. Veći dio fonda po svojem likovnom izričaju pripada baroku. Barokna sklonost nakićenosti posebno je vidljiva kod izrade rubova sličica, koji većinom završavaju imitacijom čipke. I sami materijali (papir, svila,...) i različitost tehnologija (knjigotisak, preganje, slijepi tisak isjecanje, višeslojnost,...) vizualno su upotpunili bogatstvo ovih minijatura. Od likovnih tehnika u klasičnom smislu uporabljivane su grafička tehnika (bakrorez, litografija, linorez,...) i klasični crtež koji je u većini slučajeva naknadno bojan, bilo strojno, bilo ručno - retuširanjem.

Vjernički motiv proizvodnje, sakupljanja i čuvanja svetih sličica također je višeslojan. Proizvodnja svetih sličica motivirana je različitim događajima, osobnim doživljajima i onime što za imatelja pojedine sličice ona sama predstavlja. Svete sličice

izrađuju se zbog poticanja na pobožnost, kao uspomena na hodočašće, kao forma za distribuciju relikvija, a početkom 20. stoljeća i kao spomen na određeni događaj, najčešće osobni (pričest, ređenje, obljetnica svećenstva, crkveni jubilej,...). Likovno rješenje sličice služi ponajčešće u svrhu prikaza sveca, odnosno događanja. Kroz likove prikazane na sličicama vidljiva je i molitvena hijerarhija, odnosno, vjernička zadanost štovanja pojedinih događaja/svetaca. Po učestalosti prikaza, na prvom mjestu je Krist, Raspeće pa Sveta Obitelj, a zatim Blažena djevica Marija, Sv. Josip, Sv. Franjo, Sv. Anto, Sv. Petar, Sv. Elizabeta, Sv. Helena, Sv. Ivan Krstitelj,... Uz većinu svetaca likovni prikaz donosi klasične ikonografske attribute po kojima su prepoznatljivi (stigmatizacija, palma, ...). Posebnu grupu motiva čine prikazana hodočasnička mjesta, većinom prikazana vjernom slikom hodočasničkog mjesta i slikom sveca koje to mjesto štuje. Najčešći hodočasnički motiv su marijanska svetišta u Hrvatskoj (Marija Bistrica, Trsat, Dubrovnik, Trški Vrh – Krapina, Remete, Sinj, Ludbreg, Split,...).

Poledinu slike čine tekstovi molitve u čast Krista (Svetim ranama), molitve u čast sveca kojeg slika predstavlja i obljetnički tekstovi.

Posebnost ove izložbe je sentimentalni trag topline i radosti za koji vjerujemo kako nije mimoišao nikoga tko se u odrastanju susretao sa svetim sličicama i njihovim nježnim molitvama.

Darivanje sličice Blažene djevice Marije i malog Isusa s molitvom na njezinoj poledini dio je podjele božićne radosti. Svaka u tišini izmoljena **Molitva srca** sa sličice motivirana je turobnim hrvatskim Božićem 1991. godine u kojem je ta radost izostala.

Zaustavljeno vrijeme

Gledajući ove svete sličice, vidim moju baku Mariju (u Vrpolju) kako satima lista nekoliko starih molitvenika, a u svakome od njih je, barem desetak svetih sličica. Moleći se, ona uzima tu sličicu i ljubi je... i moli se.

Ove sličice prenosile su svoju energiju vjerovanja na kršćanski, katolički puk, te su, često bile podsticaj i izvor molitvenih ura naših baka i djedova.

Ova je izložba poziranje u duboki zdenac vremena, koje za ove slike nije prošlo i ono je most prema nekom dalekom budućem vremenu, ova izložba pred nama (i u nama) priređena je u ime budućnosti.

Religija u umjetnosti i umjetnost u religiji predstavlja, zbog kompleksnosti prikaza i mnogobrojnih simbola, jedno od najtežih pitanja s kojim se suočavamo.

U ovom slučaju, stvoreni su uvjeti da ove „sličice“ razvrstavamo u kategorije po temama, odvojeno od prosudbe prema estetskim i umjetničkim vrijednostima (srećom mnoge od njih odlikuju i te vrijednosti).

Pod pojmom religioznog slikarstva razumijeva se umjetnička aktivnost vezana za kršćanstvo, tj. Sveto pismo, kao glavni izvor i temelj religije. Ono (Sveto pismo) imalo je, ima, i imat će, presudnu ulogu u razvitku vrlo složene kršćanske ikonografije.

Završio bih citirajući, meni dragog pjesnika, Ljubu Wiesnera:

„Ne vuče mene tuđih katedrala slika,
No čedne crkve ljupkih zagorskih vidika,
crkve stare, crkve derne, crkve drage,
Utjehom simbola tješiteljke blage
U dolu nad gorom, ispod neba plava,
Gdje niz brda (kao uvijek) moja domovina spava“.

Predrag Goll

Mali objekti kontemplacije

Kad god vidim molitvenik, pogotovo onaj s krupnim slovima, sjetim se baštinjenog obiteljskog molitvenika, molitvenika ispunjenog sličicama koje su služile kao obilježivači za molitve koje su redovito moljene, a vrlo često su se motivi na sličicama poklapali sa svecima koji su u zagovorima spominjani. Na kraju molitve, običavala se ljubiti sličica, tj. prikazani svetac i/ili svetica. Današnjim rječnikom rečeno: te su sličice bile i jesu za mnoge dodatno duhovno štivo (koje naši preci nisu čitali, nego gledali!) kojim si vjernik osvjetljuje i čini jasnim ustaljeni red molitvenih riječi. Kako je vrijeme popularnosti ili ekspanzije sličica vrijeme nastanaka moderne umjetnosti, postavlja se pitanje, kako to da ti motivi u pravilu nemaju puno dodira s modernim umjetničkim izričajem? Što se dogodilo s religioznom umjetnošću? Na jednom mjestu fra Mirko Jozić će ustvrditi: *U procesu sekularizacije dolazi do razlaza između Crkve i umjetnosti. Crkva gubi ulogu središta umjetnosti i okupljališta umjetnika. Umjetnost 20. stoljeća i nadalje se intenzivno bavi religioznim pitanjima, tematizirajući ih u vrlo različitim vidovima. Tako nastaje jedna nova religiozna umjetnost izvan Crkve koju nazivam sekularna religiozna umjetnost. Nasuprot njoj, crkvena se umjetnost ograničava uglavnom na pitanja koja su najuže vezana uz pastoralni rad Crkve i liturgiju.*

Čini se kako je pojava jedne usporedne tendencije s onom klasicističkom/bidermajerskom na neki način utjecala i na kasniju pojavu pobožnih predmeta (sličica!). Naime, početkom 19. stoljeća skupina mladih njemačkih slikara na bečkoj Akademiji udruživši se u Bratovštinu sv. Luke odlučila je voditi život umjetnika – redovnika u napuštenom samostanu kraj Rima. Njihova namjera je bila: izjednačiti jednostavnost s pobožnom vrlinom nasuprot virtuoznosti koja je isključivala jednostavnu iskrenost po čemu su postali poznati kao nazarenci.

Središnji interes bratovštine bila je obnova kršćanske umjetnosti u duhu starih majstora. Freska je preferirana tehnika, a najčešće su teme biblijske priče i legende o svecima. U prikazivanju biblijskih sadržaja, nazarenci su osobito značenje pridavali

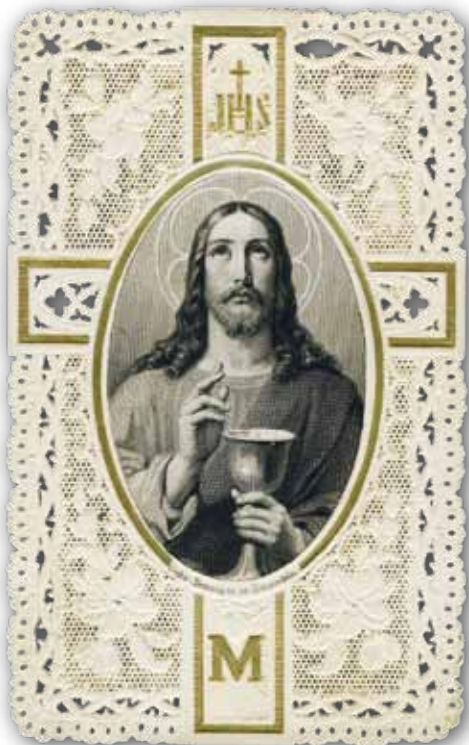
vjernom i točnom prikazivanju ambijenta, pa je poznavanje arheologije i studij biblijskih krajolika postao nezaobilazan. Pod utjecajem romantizma prirodu su poimali kao Božju objavu, a umjetnost kao izmirenje prirode i religije. Iz toga poimanja logično nastaju „metafizički krajolici“ – kakve je slikao Caspar David Friedrich – kao sinteza religije i prirode, kontemplacije i osobne pobožnosti. Kontemplativnost prirode osobito je istaknuta u slikarstvu na sjeveru Europe.

U Hrvatskoj, Đakovačka katedrala oslikana je u duhu umjetnosti nazarenaca. Sličice na koje nas je podsjetio Zvonimir Bračun, treba promatrati u kontekstu uloge koje su iste imale u svijesti prethodnih generacija i sigurno da motivi na njima svoje izvorište (pa makar i nesvjesno!) pronalaze u umjetnosti nazarenaca. U likovnom smislu te sličice najčešće ne dostižu likovne vrhunce ili kvalitetu koju inače tražimo od likovnih djela, no kako navedeni autor tvrdi: *Pomicanjem naglaska od obvezujućeg sadržaja na subjektivni doživljaj toga sadržaja te s promoviranjem subjektivnosti likovnog izraza u najviši kriterij umjetnosti ostvarene su pretpostavke za izdvajanjem likovnog aspekta - likovno postaje stvar po sebi – iz totaliteta umjetničkog djela. Prva posljedica toga izdvajanja bila je nekompatibilnost likovnog i Crkvenog u prikazivanju religioznih tema: nastala su vrhunska likovna djela koja nisu mogla biti integrirana u život vjerske zajednice.*

Jasno je, kako je na predstavljenim sličicama poruka, odnosno sadržaj, ono što je temeljno. U tom smislu bih se čak usudio reći kako su te sličice bile svojevrsni mali objekti kontemplacije, mjesto zaustavljanja. Kako je kod kontemplativne spoznaje, nasuprot složenim oblicima spoznaje (npr. logičko zaključivanje) bitna jednostavnost čina uvida u istinu, kontemplativnost svetih sličica ne potrebuje likovnu kvalitetu. Njihova kvaliteta očituje se u služenju svrsi, majstorskoj izvedbi i vremenskoj trajnosti.

Zlatko Kozina

Urbanus Papa V. Tersactensibus salutem.

MAJKA BOŽJA TRSATSKA.

slika sv. Luke, poslata po papi Urbanu V. 1367
na Trsat, mjesto posvećeno sv. kućicom

Slavonski Brod, prosinac 2011.